

MGadea (*Terra del Xè* I, 302; «la monja --- Aurora --- havia entrat al col·legi de Sta. Clara perquè el seu pare s'havia tornat a casar i la *madastra* tenia tres o quatre fills», Coromines (*Llèg. de St. Llo.* II, § 12, O. C., 366; igual en el § 13, i en l'altra obra citada).

Una forma vulgar molt estesa era *madrastra*, amb la coneguda metàtesi (*trato, craba, prende* etc.): ja l'anotava dos o tres cops d'una dona de Sils el 1933, l'he sentida a molta altra gent, *AlcM* la reporta de Tamarit de Llitera i és la que escriu Amadeu Hurtado, molt repetida, en una carta al meu pare de 24-iv-1900; Ruyra reconeix a *madastra* i *madrastra* el caràcter de formes usades i s'exclama «els castellans tenen una paraula avorrible, la de *madrastra*, que ha furgat per introduir-se en la nostra llengua i, en part, ho ha aconseguit»¹⁵ (O. C., 821a): d'aquí que alguns vagin provar de dir *marastra*, perquè era el que corresponia al cat. *mare*: perjudici, també, que Pelay Briz introduí en la seva ed. del *Spill* de JRoig: d'aquesta ed. ho treu Careta (*Barbr.*) i guiats per ell ho escriviren així la VCatalà i una vegada Ruyra (*Fedra*, O. C., 1436). Però també Ros (*Dicc.*, 1764, 147) i Escrig donen *madastra* i *marastra*, com a formes val. oposant-les al cast. *madrastra*. Fabra no apartant-se del model comú Labèrnia, va posar *madrastra* en el *DEort.* i en la primera ed. del *DFa.*, però contestant-me en una carta del 20-xi-1948, deia que havia decidit canviar-ho en *madastra*, encomanava esmenar-ho en les reedicions que es facin del seu diccionari, i en la seva Gramàtica de 1940-8 canviava *padastre*, *madrastra* (1.ª còpia) en *padastre*, *madastra* (2.ª còpia).²

Les coses són clares: el mot no fou encara pròpiament llatí (deien *noverca* o *matrigna*), si bé apareix ja *matrastra* en alguna glossa (*CGL*). La dissimilació en mots d'aquesta estructura és un fet normal i quasi fatal en romànic; en aquelles llengües romàniques on la -r- del primer rR no s'havia de perdre o canviar en i per fonètica general (fr. *marâtre*, oc. *mairastra*) una de les r, en principi la primera, s'havia d'eliminar per dissimilació; tanmateix en italià, castellà i portuguès on es conservava *madre*, la influència d'aquest obligà a anul·lar l'evolució fonètica sigui dissimilant només la segona (port. *madrastra*), sigui restituint la primera com el castellà.

En canvi, en cat. el resultat *madastra* s'imposava sense traves, fins que alguns «savis» trobaren que *madastra* «deriva de...» *madre* i per tant la forma «correcta» ha de ser *madrastra* (igual raonament en *padastre*): correcta en castellà! Ja és hora que ens deixem d'aqueixes tuteles. Es tracta, doncs, d'un castellanisme subtil i dissimulat. Si hi insisteixen «per raons etimològiques» (com fan amb *prendre* en lloc del sempitern *pendre*, o del pagedísol mall. *prende*, tot i que aquí en el cas present no hi ha ni la pressió del llatí, que emprava altres mots), seria el cas de preguntar si voldran que també diguem *fradri* (FRATRINUS), *estramordir* (> *estamordir*), *propri* — i *predra*?—; o com si els castellans s'escarrassessin a restablir una segona r en *cofradia*, perquè nosaltres la conservàvem en *confraria* i els francesos en *confrérie*.

Comare 'la igual d'una altra dona, de primer quan eren mares totes dues, després entre altres persones adultes d'edat semblant': «*Comare* Aloma: jo no sofferria, d'aquí en avant, que Blanquerna parlàs ab ma filla», deia la mare de Natana a la de l'heroi de Lluïl (*Blanq.*, *NCl.* I, 75.22); «respòs la somera: —*Comare* --- / E dix lo lop: —*Comare*, / per ma fe que-us en creu / car ja d'altres vegades / oí dir semblant veu / a molts de hòmens sages / ---», Eiximenis (*pro-sif.* en *Ll. de les Dones*, *EntreDL* I, 180, 10.2).

Sobretot en val. pren de vegades el sentit de 'llevadora', o el de 'padrina' quan s'esmenta en relació amb el 'padri': «de un fillol / secret, honrat / hi fuy amprat / a ser *compare*: / fon la *comare* / una noblesa / --- / aquella nit / lo fill parit, / mateix, havia / --- pròpria mare, / també *comare* / fon e *padrina*: / ella *madrina* / fon, e partera», JRoig (*Spill*, 3866); MGadea l'usa tant en el sentit de 'padrina' (*Terra del Xè* I, 374) com en el de 'llevadora', d'on segons ell, *el dijòs de les comares*, nom del «més acostat a Carnistòltes» (ib. III, 39). Allò també en cançons populars en el Princ.: «el porten a batejà / -- / Sant Josep serà 'l padri, / Santa Clara la *comare*: / ay! què li darà 'l padri, / què li darà la *comare*? / la *comare* li ha dat / un manto de seda blava», MilàF (*Romll.*, 21.10); i «fou-li mès nom Joana: fou padri fra Luys hermità, e *comare* una pobre», en un doc. de la segona meitat del S. xv, crec de Bna. (Comes, *Li. de coses ass.*, 144). *Comarejar*; *comareig*; *comaratge*; *comarera*; *comareta*; *comarot*.

+*Emmaregat* adj. 'criatura que no es vol separar de la mare', ribag. (Monesma, 1957); *emmarat*: «si 't vegés lo caganu meu, prot te'n trauria d'una arpada!», Vaylet mès *emmarat*!... Tot ell és una viciadura!», Pons Mass. (*Trasc. p. l. S.*, 20); *emmarar-se*, *emmarament*. Amb *desmaregar* i *esmarerar*, cf. gascò *ezmayrà* (Aran i Lavedà) o *emayrà* (V. d'Azun) «avorter (la vache)» (ASchmitt, *Term. Past. Pyr. Ce.*, 49).

Formes sàvies: *Matriu*, pres del ll. *matrix*, -icis, id. [«*matrix*: minuta, original de registre de notari», Lacav.; -*tris* i glèssia principal etc. Belv.; 'mare (anat.)', Lab. 1840, única forma que registraven encara Careta i altres diccs. de 1900-10; *matriu*, *DOrt.*]. *Matricària* [1695, Lacav.]. *Matrical*. *Matricula*, ll. *matricula* dim. de *matrix*, pròpiament 'petita minuta, matriu' [1575, OPou]: «la botiga del estamper --- la *matricula* de la emprenta: archetypus aereus» (*ThPu.*, 176); *matricular* [«in catalogum referre», *DTol.* 1647] o *immatricular* (Lacav.); (*im*)*matriculació* [Lacav.]; *matriculable*, *matriculador*. Del ll. *matricularius* per via mig-sàvia vingué el fr. *marreglier* fr. mod. *marguiller* 'oubrer = el qui cura de l'obra de l'església', també rossellonès +*marreller*: «G^o Celrani *marrelerio* Elna», a. 1343, «*marrellarius* tenetur interesse processionibus in ecclesia ---», 1380 (*InvLC*); *marguiller* *AlcM*; cerd. «*margallers*: obrers, membres del consell d'ajut a la parròquia», Ant. Cayrol (JPCerdà, *Cont.*, 66).

Matern [-no, Belv. 1805; -*ern* Lab.], pres del llatí *maternus*, -a, -um, 'propi de mare': «Lluís de Cata-⁶⁰ lunya, President d'ombra encesa! / --- / Llargament